

CARTEA EXPUSĂ, CARTEA (NE)PREMIATĂ

Vlad POHILĂ

Lucru bine știut, chiar dacă nu și pe merit elucidat: *o carte are câteva vieți...* Prima este **faza de manuscris**, strâns legată de etapa conceperii, gândirii, pre-elaborării ei. A doua fază a existenței sale cartea o cunoaște, credem, în **procesul de pregătire a manuscrisului pentru tipar** (sau, în limbaj modern: în **procesul de postare pe internet!**...). A treia fază sau etapă include **tipărirea, editarea, apariția însăși a volumului**, respectiv, păstrarea lui în formulă electronică. În fond, abia de aici putem vorbi despre **adevărata viață a cărții** și nu e de mirare că tocmai acest segment al existenței tipăriturilor / variantelor electronice este cel mai luat în seamă. Puțini au scris despre **fazele anterioare ale vieții cărții**, chiar dacă avem și adevărate capodopere ale unei rarissime specii literare, numită convențional „romanul unui roman”. A se vedea, ca exemplu edificator, Thomas Mann (1875-1955), laureat al Premiului Nobel pe anul 1929, autor și al unui „roman al romanului” *Doctor Faustus*. Și *Caietele* lui Albert Camus (1913-1960), alt laureat al Premiului Nobel (în 1957) ne edifică în privința mecanismului pus în funcțiune pentru scrierea unor nuvele, piese dramatice și romane. A lăsat „un roman al altui roman” și cehul Václav Řezáč (1901-1956), un maestru uitat al prozei psihologice (poate și de aceea că cele patru romane din această categorie, scrise pînă la 1945, au fost „eclipsate” de alte câteva, ulterioare, de după război, elaborate în maniera „realismului socialist”...). Vom aminti, din literatura noastră, *Caietele „Principelui”*, I-VI, de Eugen Barbu (1924-1993), publicate în perioada 1972-

1981, inclusiv ca o replică la acuzațiile de plagiat emise în legătură cu romanul *Principiele*, tipărit în 1969.

Totuși, „**fazele existențiale**” ale cărții nu se încheie nici aici. Este adevărat, sînt cărți ce „mor din fașă”, deîndată ce manuscrisul capătă înfățișare de carte în „acceptia lui Gutenberg” (sau, mai nou, în sens modern, ca „*e-book*” (= carte electronică), eventual – ca o carte sonoră ori una în sistemul Braille etc.). Plecînd de la ideea că asemenea destin trist nu au totuși prea multe cărți, vom trece cu vederea această categorie. Așadar, ne vom referi, în contextul prezentului editorial, exclusiv la cărțile ce-și continuă viața și după tipărire / editare / postare în internet.

Ce alte etape mai pot parcurge cărțile în această fază? Iată doar câteva din cele posibile: lansare / prezentare; recenzare; expunerea în cadrul unor manifestări speciale; aprecierea / gratificarea, acordarea de premii, diplome ș.a.m.d. Plus, mai rar, în situații specifice – dramatizarea, punerea în scenă, ecranizarea, transformarea în libret a unei cărți... Dacă ni s-ar cere opinia, am spune tranșant, fără a sta pe gânduri, că cea mai sigură sau poate cea mai frumoasă, mai onorabilă formă de apreciere a unei cărți este **recenzarea** ei. Este adevărat că, în ultimul timp, cîștigă o tot mai mare popularitate (și credibilitate, și onorabilitate) **lansările / prezentările de carte „recenzatoare”**. La Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu”, nici nu ascundem – dimpotrivă, afișăm, cu mîndrie! – e tot mai puternică intenția, tendința ca o lansare / prezentare de carte să se constituie într-o recenzie mai deosebită a volumului

pus în discuție în fața publicului adunat la manifestare: o recenzie colectivă, așadar, și mai amplă, mai cuprinzătoare, atingând, uneori, cotele unui studiu sau ale unei minimonografii.

Dar nu sunt puțini nici acei (autori, editori, cititori...) care consideră că cea mai bună, mai sigură, mai onorabilă confirmare a viabilității unei cărți, „stropirea ei cu agheasma nemuririi” s-ar afla în **participarea** – evident, cu succes – **la expoziții de carte**. Tocmai o astfel de „ieșire în lumea largă”, cred unii, i-ar asigura cărții dăinuirea peste ani, decenii, secole. E un adevăr pe cât de greu contestabil, pe atât și de benefic, numai de nu s-ar baza, în opinia unui număr mare de oameni, pe falsa premisă că o carte expusă este, obligatoriu, și una premiată.

Există, neîndoios, un temei solid pentru opinia potrivit căreia participarea la expoziții de carte ar fi o cheie a succesului: numeroase cărți, măiestrit lansate / prezentate și eventual premiate la expoziții specializate, s-au bucurat, adeseori, de un succes similar celui asigurat de gratificarea cu cele mai prestigioase premii literare: de la Nobel și Pulitzer, pînă la Goncourt, Herder sau chiar „Lenin”, în defuncta URSS; nu vom uita nici de premiile naționale, existente în majoritatea țărilor lumii (în circa 150 din cele vreo 200 de state membre în ONU). Și tocmai pe această optică se ține tendința de a organiza, în diferite țări, în diferite orașe, tot mai multe **expoziții de carte**, acestea mai numindu-se și **tîrguri, saloane**, sau chiar **festivaluri** (eventual, avînd prefixul **book-**, echivalentul englez pentru *carte*). Sunt în lume expoziții / tîrguri / saloane / book-festivaluri „tinere”, modeste, nepretențioase, în total contrast cu altele – elitiste, cu vechi tradiții, purtînd un conținut sau un caracter universal. Uneori asemenea manifestări sunt specializate – pe domeniile ale vieții culturale, științifice, spiritua-

le, social-politice. De mai multe ori, însă, organizatorii expozițiilor-tîrguri de carte încearcă a le da o alură de universalitate, sperînd – pe bună dreptate – să adune un număr record de participanți (edituri, scriitori, pictori), cît mai mulți vizitatori și nu mai puține vînzări de carte.

Salonul Internațional de carte de la Chișinău (SIC), organizat de Biblioteca Națională și ajuns la cea de-a XXII-a ediție, face parte din categoria manifestărilor cu caracter mixt al demersului său: fiind, în primul rînd, o amplă manifestare națională, românească (nu e întîmplător faptul că se inaugurează la 31 August, din acest an, 2013, sărbătorită ca Ziua Limbii Române pe ambele maluri ale Prutului), SIC își extinde mereu participarea internațională. Un caracter cumva mixt, eterogen, poartă și scopurile ce și le propune Salonul de carte de la Chișinău. Nu vom reda descifrările din regulamentul SIC, ci vom expune liber ce își propune SIC, în opinia noastră, ca vizitator al lui de la chiar prima ediție și ca membru al juriului de aproape zece ani (inclusiv de trei ani deja, și președinte al acestui juriu). Așadar, principala sarcină ce și-o propune Salonul Internațional de carte de la Chișinău este de a stimula editurile, autorii (atît scriitorii, cît și pictorii), speciile literare, tinerele talente din R. Moldova, apoi (dacă nu în egală măsură) – a dezvolta conlucrarea, parteneriatul dintre edituri, biblioteci, autori, bibliofili din largul spațiu spiritual românesc, din zona balcanică; dintre statele situate în vestul și estul Europei, apropiind și producătorii de valori spirituale de pe alte continente. Stimulentele oferite de SIC sînt atît de ordin material, cît și moral, și încă nu se știe care au mai multă priză: totul depinde de autori concreți, totul diferă de la o editură sau alta.

Alegerea cărților (autorilor, editurilor) pentru a fi premiate / gratificate / stimulate revine unui juriu, format din specialiști

pe domenii: literatură artistică, artă (inclusiv grafică de carte), cultură, educație, știință (inclusiv bibliologie), spiritualitate. Activitatea, respectiv, deciziile juriului s-ar părea să fie o prerogativă, un avantaj, un privilegiu. De fapt, ce poate fi alta decât o prerogativă implicarea în actul de grafică a unor eforturi (editoriale) sau de prețuire și stimulare a unor talente? Însă, deciziile juriului implică nu mai puțin și o mare răspundere, o grea asumare; în ultima instanță – un risc, anume riscul de a deveni motivul sau obiectul unor indispoziții, supărări, isterii, blesteme... Așa a fost SIC – un balansoar al bucuriilor, alături de unul al supărărilor – de-a lungul anilor; se pare că așa va fi și în continuare, pentru că orice competiție – iar un târg / salon / expoziție sau festival de carte devine o incontestabilă competiție – presupune obligativitatea unor succese, deopotrivă cu unele eșecuri.

Critici – justificate sau fără temei virulente, și pretenții – cu acoperire sau ambalate în toga absurdului – se fac auzite an de an la adresa activității juriului SIC, ca, de altfel, și referitor la juriul Uniunii Scriitorilor sau la cele de la alte uniuni de creație. Cu adevărat, nu este nimic ieșit din comun. Doar dacă, în anumite cazuri, nu s-ar pune miza pe mituri, prejudecăți, suspiciuni, născociri; pe zvonuri provenite din „surse demne de toată încrederea”: de ex., că X (un membru al juriului) s-a făcut luntre și punte ca să fie promovate monografia lui Cutărescu, romanul lui Cutăreanu sau placheta de versuri a dnei Cutăreală; în timp ce Y, și el membru al aceleiași juriu, l-ar fi „hăcuit” în cel mai sadic mod pe distinsul autor ABC, iar Z...

După o perioadă destul de lungă de implicare în activitatea juriului SIC, pot spune cu mîna pe inimă că membrii lui lucrează, în general, onest, democratic, pe cît se poate de obiectiv. O dovadă incontestabilă a justeții ce o conține aceas-

tă afirmație ne-a oferit-o un aspect surprinzător, existent și în alți ani, dar vădit accentuat la ediția din 2013 a SIC: foarte mulți laureați (cam o cincime!) nu s-au prezentat la gala Salonului, și nu atît din cauza proverbialei lipse de curiozitate a moldovenilor, nici pentru că s-ar fi aflat în vreo delegație peste Ocean, ci mai curînd din simplul motiv că nu sperau că lucrarea (cartea sau cărțile) lor va lua vreun premiu, vreo diplomă.

Da, există în mintea și în sufletul oricărui membru de juriu și unele opinii preconcepute sau reticențe cumva programate, însă, despre acestea, potențialele „victime” știu dinainte și tocmai ele, victimele avizate, nu avansează pretenții. De regulă, cele mai mari supărări afișează autorii ce se consideră *anume* neglijați, respectiv, cei ale căror așteptări exagerate, nu sunt îndreptățite. Oricum, chiar și la acest capitol, supărările, nemulțumirile ar trebui să pună pe gînduri pe membrii juriului, chiar dacă se pot consola că nu există competiție numai cu succese, numai cu învingători; dimpotrivă, o întrecere obiectiv judecată nu este posibilă fără eșecuri, fără înfrîngeri, fără spulberarea unor speranțe.

Apar însă și nemulțumiri, supărări, reacții isterice ale căror resorturi pot fi cu greu deslușite. Astfel, o doamnă cu pretenții de scriitoare „nu lipsită de real talent”, în cîteva rînduri și-a manifestat mînia față de deciziile juriului: de ce s-a acordat premii pictorilor, doar fără textele ei aceștia nu aveau cum face ilustrații, oricît de talentate ar fi ele, picturile!...

Dar să nu să se creadă că numai doamnele ar fi atît de emotive față cu deciziile SIC-ului. Plecînd de la specificul Salonului, avînd în vedere scopul lui de bază – încurajarea mai multor domenii ale activității editoriale, a tuturor genurilor și (a majorității) speciilor literare – este firesc că la această manifestare / competiție culturală se acordă un număr relativ mare de

premier și diplome. La deschiderea galei SIC din anul trecut, tocmai referindu-mă la acest specific, „am comis” și noi o butadă, spunând ceva în genul: „Și acum, chiar dacă afară e un timp splendid, vă rugăm să vă pregătiți umbrelele, căci vine o ploaie cu distincții...” Bancul – desigur, nu tocmai inspirat – a fost folosit „cu multă inspirație” de către cronicarul unui jurnal chișinăuian pentru un comentariu veninos despre SIC, cu accentul pe următorul aspect: că juriul SIC ar acorda prea multe premii. Partea picantă e că acest critic, el însuși a ridicat atunci câteva premii cu diplome: și pentru augusta sa persoană, și pentru cinstita casă de editură al cărei angajat era și mai este. Nu era mai nobil – dacă tot se dădea militant pentru noblețe – să renunțe la aceste distincții? Arătând astfel un exemplu de verticalitate reală, nu doar verbală, contribuind efectiv la subțierea „ploii de premii”?

Există însă și cazuri tocmai inverse. Bunăoară, s-a aflat că, într-un acces de furie, un relativ tânăr laureat al SIC ar fi aruncat pe biroul secretarei și diploma, și plicul cu premiul bănesc... Din simplul motiv că aștepta trei-patru, poate chiar cinci-șase premii și... când acolo, nenorocitul de juriu, i-a acordat doar unul singur. Nu mai puțin pitoresc a fost și accesul de minie proletară – însoțit de ample și îndelungi comentarii spumoase – ale altui laureat relativ tânăr, al cărui năduf era cauzat de faptul că juriul nu luase în calcul unicitatea sa totală, definitivă, irevocabilă – acordând, la aceeași categorie, câte un premiu la încă doi scriitori. Probabil că nu știa acest scriitor supărăcios că ceilalți doi colegi au fost propuși – insistent – de instituții și personalități care îi atribuie lui un credit maxim de prețuire și simpatie. Aici e locul să facem precizarea că activitatea juriului – da, da – se lasă influențată de sugestiile unor instituții ca editurile, uniunile de creație, bibliotecile. Lucru fi-

resc, credem, doar tocmai editurile cel mai bine își cunosc producția, după cum bibliotecile știu cu maximă precizie felul cum este apreciat, prin solicitări de la utilizatori, un scriitor sau altul. La fel, ține seamă juriul și de sugestiile sau recomandările unor personalități – scriitori, critici literari, lideri de opinie – cu deosebire în cazurile când aceștia au prefațat, recenzat sau elogiât în altă formă o lucrare anume, un anumit autor. Rolul opiniilor „suflate” de personalități în domeniu crește cu atât mai mult cu cât nu toate editurile pot participa la Salon, nu au posibilitatea de a organiza lansări, prezentări, alte forme de afirmare publică, de dovedire suplimentară a calității cărții.

Vilvătaia unor supărări pe seama deciziilor luate de juriul SIC a ajuns pînă acolo încît se acredita ideea – tocmai pentru a „demonstra” caracterul subiectiv și ineficient al acestui juriu – că activitatea editorială a Bibliotecii Municipale ar fi fost total neglijată la acest bilanț anual de talie națională. Nu ne rămîne decît să-i indispunem și mai mult pe cei care debitau așa ceva. În care scop, prezentăm, mai jos, o listă cît se poate de completă a cărților, respectiv, a autorilor apreciați / gratificați într-un fel sau altul la ediția din anul curent a Salonului Internațional de carte de la Chișinău.

Cărți apărute sub auspiciile BM „B.P. Hasdeu” și premiate la SIC-2013

- B.P. Hasdeu. *Scrieri*. Vol. 12, 13, 14. Chișinău: Ed. Știința, 2012. (Proiect realizat cu concursul BM „B.P. Hasdeu”) – Premiul **Restitutio**
- Iurie Colesnic. *Chișinăul și chișinăuieii*. Chișinău: Ed. Elena V.I., 2012 – Premiul **Istorie locală**
- Petru Dudnic. *Poeme și epistole în zbu-cium*. Selecție, antologare și pref. de Vitalie Răileanu. Chișinău: Ed. Notograf, 2013. – **Premiul Uniunii Scriitorilor din Moldova**

- Vlad Pohilă. *Arta de a pasiona cititorii*. Chișinău, 2012. – Premiul **Biblos**

Cărți ale angajaților BM „B.P. Hasdeu” sau editate cu contribuția lor

- Dumitru Crudu. *Un american la Chișinău: roman*. București, Ed. Casa de pariuri literare, 2013. – **Premiul pentru roman**
- Alexandru-Horațiu Frișcu. *Plăcerea umilinței: eseuri*. Chișinău: Ed. Reclama, 2013. – **Premiul pentru publicistică**
- Larisa Ungureanu. *Portrete în timp: [eseuri și cronici de teatru și film]*. Chișinău: Ed. Lumina, 2012. – Premiul **Thalia**

* * *

- *Gînd și cuvînt: Cugetări ale personalităților din Basarabia (1940-2012)*. Chișinău: Ed. Epigraf (alcăt.: Ala Bujor, red. și postf.: Vl. Pohilă) – Premiul **Cogito**
- Leonida Lari. *Se duce vara vieții...: poeme și epifanii*. Bacău: Ed. Vicovia, 2013 (autor proiect: Vasile Șoimaru; red.: Vl. Pohilă, lector: Valeriu Rață) – Premiul **Remember**
- Iurie Răileanu: *Discover Moldova = Descoperă Moldova: [imagini foto și text în lb. română, engl., rusă]*. Chișinău: Ed. I. Răileanu, 2013 (red.: Vl. Pohilă) – Premiul **Special**

Cărți premiate de autori – prieteni ai BM, colaboratori ai revistei BiblioPolis

- *Cotul Donului 1942: eroism, jertfă, trădare* (colectiv de autori; autor proiect și coautor, imagini – V. Șoimaru). Chișinău: Ed. Balacron, 2012. – Premiul **Memoria Neamului**
- Mihai Cimpoi. *Esența temeiului (Critice)*. Târgoviște: Ed. Bibliotheca, 2013 – Premiul **Constantin Noica**
- Theodor Codreanu. *Basarabia eminesciană*. Iași: Ed. Junimea, 2013. – **Pre-**

miul pentru critică literară „Titu Maiorescu”, acordat de ICR

- Claudia Partole. *Copilul din colivie*. Chișinău: Ed. Lumina, 2012 – Premiul **Cartea pentru copii**
- Ludmila Bulat. *La casa cea frumoasă: nuvele, tablete*. – Chișinău: Ed. Pontos, 2013. – Premiul **Remember**

Așadar, cel puțin 15 cărți premiate și vreo 12 autori / coautori, antologatori, redactori, prefațatori... – fără cei plecați în lumea umbrelor. Lista fiind prezentată, facem și o importantă precizare: **nicio altă bibliotecă, de la Chișinău sau de la București, Iași, Bacău etc. nu a putut acumula atâtea distincții la actuala ediție a SIC, poate nici la altele.**

Revenind la „subiectul de bază” – jurierea – reiterăm ideea că oricare ar fi forma de manifestare a criticilor, supărărilor, pretențiilor față de SIC, e bine să se țină cont de ele. Și, din nou, oricare și oricâte ar fi acestea, este indiscutabil că la SIC se face un important bilanț al unui an editorial – pentru R. Moldova, cu modele demne de urmat, fie ele de alături, fie din țări mai depărtate. Participarea editurilor din alte țări ne oferă și un titlu de comparație, etalînd modele, inovații, dar și renunțări, nu mai puțin – și posibilități, șanse, sugestii de colaborare. Aici putem vedea cel mai bine cît de competitivi sîntem – și pe piața internă, și pe cea externă. Dar mai este SIC și o testare a *stării lecturii* (ca să-l parafrazăm pe N. Stănescu, cel care vorbea despre *starea poeziei*): vine totuși multă lume, să vadă ce cărți mai apar; nu sînt puțini cei care ies de la Salon cu pachete de cărți cumpărate; unii trăiesc și marea bucurie de a fi achiziționat o singură carte: cea dragă, cea căutată, cea jinduită, cea necesară, cea care-i va fi cu certitudine utilă...

Pe lîngă familiarizarea cu noutățile editoriale, unii vin la SIC și pentru a vedea pe viu autorii: un prozator, o poetă, un

dramaturg, un critic literar sau un pictor de care știe câte ceva, pe care l-au auzit la radio sau l-au văzut la vreun post TV. La standurile SIC și în acest an am putut vedea tineri – de la facultăți și școli de arte plastice sau din clase de profil de la licee teoretice – care priveau atent copertele, răsfoiau cărți, broșuri sau volume solide – evident pentru a-și face o imagine despre prezentarea artistică, despre execuția poligrafică, despre felul cum explorează maestrul avantajele cromaticii pentru a completa demersul cărții, pentru a conferi cărții un spor de calitate, de durabilitate, poate și de veșnicie.

În fine, o ultimă și banală impresie de la SIC: **orice târg / salon / expoziție / festival**

de carte ne oferă o mulțime de sugestii de lectură. Același lucru îl putem spune și despre bilanțurile anilor literari și/sau artistici, materializate în premii și diplome acordate de uniunile scriitorilor, alte organizații de creație. Aceste expoziții și bilanțuri ne înlesnesc selectarea lecturilor, autorilor, temelor etc., ne oferă o busolă în hățișurile tot mai greu penetrabile ale Galaxiei Gutenberg. Și în aceasta rezidă, credem, rolul, importanța, valoarea, finalitatea unui timp și a unui loc în care cartea este expusă. Și premiată, sau lăsată pentru altă formă de apreciere / promovare, căci, după cum am văzut, lista acestor modalități este întinsă, încăpătoare, generoasă. Totul depinde cum știm a fructifica șansele.